

LATVIJAS SARKANAIS KRUSTS (1918–1940). MĀSU PROFESIJAS REORGANIZĀCIJA

Olga Odiņa
Inga Millere

Atslēgas vārdi: Latvijas Sarkanais Krusts, žēlsirdīgās māsas, reorganizācija

Līdz ar Latvijas neatkarības proklamēšanu 1918. g., valstī tika nodibināta Latvijas Sarkanā Krusta organizācija. Pateicoties starptautiskai sadarbībai, kā arī Amerikas Sarkanā Krusta humānai palīdzībai, jau 1919. g. Latvijā sākās higiēnas propaganda sabiedrībā un attīstījās preventīvā medicīna, uzsākta reforma slimnieku aprūpē. Valstī atvēra vairākas medicīnas iestādes: slimnīcas, sanatorijas, ambulances, veselības kopšanas punktus. Tik radikālām pārmaiņām vajadzēja labi sagatavotu medicīnas personālu — pirmām kārtām medicīnas māsas. Lai uzlabotu iedzīvotāju veselības stāvokli, galveno uzmanību vērsa uz darbu ar jauniešiem, sanitāri higiēniskajiem apstākļiem un veselības principu popularizēšanu. Šo mērķu īstenošanai bija nepieciešams pilnveidot medicīnas māsu darbu, ceļot māsu izglītību un profesionālo līmeni.

Pēc Pirmā pasaules kara (1914–1918) proklamētā neatkarīgā Latvija¹ bija izpostīta un novājināta, gandrīz katrs trešais latvietis devies bēgļu gaitās, valstī trūka pārtikas². Spriežot pēc tautas skaitīšanas datiem, 1914.–1920. g. Latvijas iedzīvotāju skaits samazinājās gandrīz par miljonu — no 2 552 000 līdz 1 596 131 cilvēkam³. Lai palīdzētu jaunajai valstij atlabt, divas dienas pēc Latvijas neatkarības proklamēšanas, 1918. g. 20. novembrī, nodibināja Latvijas Sarkanā Krusta organizāciju. Dibinātāji bija pazīstami Latvijas ārsti un advokāti, bet šī pasākuma vadību uzņēmās profesors, ķirurgs *Dr. med.* Jānis Jankovskis (1876–1925)⁴.

Latvijas Sarkanais Krusts ietilpa Starptautiskajā Sarkanajā Krustā un darbojās saskaņā ar šīs organizācijas 1863. g. Ženēvā pieņemto starptautiskās konferences lēmumu, kā arī pamatojoties uz Ženēvas 1906. g. un Hāgas 1907. g. konvenciju. Latvijas Sarkanā Krusta atšķirības zīme bija sarkans krusts ar vie-

nāda garuma galiem uz balta laukuma. Tas bija izveidots pēc parauga, kas apstiprināts ar Ženēvas 1906. g. konvencijas 31. pantu. Šī zīme bija Latvijas Sarkanā Krusta karogā un zīmogā. Zimogam bija uzraksts: "Latvijas Sarkanais Krusts"⁵.

Ar Latvijas Sarkanā Krusta galvenās valdes atļauju Sarkanā Krusta nodaļas nodibināja arī dažādās Latvijas pilsētās un pagastos. Nodaļas uzturēja valsts iestādes, tās vāca naudu, materiālos līdzekļus un izlietoja tos saskaņā ar Latvijas Sarkanā Krusta galvenās valdes norādījumiem, rīkojumiem un instrukcijām. Latvijas Sarkanā Krusta mērķis bija palīdzēt valsts kara iestādēm apgādāt ievainotos un slimos karavīrus kara laikā un sniegt viņiem ne tikai medicīnisku, bet arī citu palīdzību⁶.

Liela nozīme reformu ieviešanā medicīnā Latvijā un Latvijas Sarkanā Krusta attīstībā bija ASV valdības struktūrām — Amerikāņu palīdzības administrācijai (*American Relief*

Administracion — *ARA*), nevalstiskajam Amerikas Sarkanajam Krustam, kas 1919. g. organizēja Sarkanā Krusta biedrības līgu, kura bija Sarkanā Krusta nacionālās vienības apvienība, kā arī ASV Jaunekļu kristīgai savienībai (*Young Men Christian Association* — *YMCA*) un ASV Jaunavu kristīgai savienībai (*Young Women Christian Association* — *YWCA*). Šīs organizācijas sniedza humāno atbalstu cietušajiem iedzīvotājiem ne tikai Latvijā, bet arī citās Baltijas valstīs. 1921. g. oktobrī Latvijā darbojās 18 Amerikas Sarkanā Krusta ambulances. 1921. g. augustā Latvijā pieredzes apmaiņas nolūkos ieradās 14 amerikāņu žēlsirdīgās māsas, kuras strādāja Rīgas bērnu klīnikās⁷.

Blakus valstiskām organizācijām un pašvaldību slimnīcām darbojās arī dažas (ebreju un vācu) nacionālo budžetu uzturētas slimnīcas. Savukārt viens no Latvijas Sarkanā Krusta darbības veidiem bija slimnīcu darba organizēšana. Latvijas Sarkanais Krusts uzturēja slimnīcas dažādās Latvijas pilsētās: Rīgā, Jelgavā, Daugavpilī, Pļaviņās, Smiltēnē, Irlavā, Ērgļos, Skujenē. Sarkanais Krusts pievērsās arī sanatoriju attīstībai rehabilitācijas vajadzībām. Sanatorija tuberkulozes slimniekiem Gaujas krastā pie Cēsīm nodibināta vēl pirms organizācijas tapšanas — 1918. g. 14. aprīlī. Divas sanatorijas Latvijas Sarkanais Krusts 1920. g. saņēma mantojumā — no bijušās Vidzemes guberņas Tuberkulozes apkarošanas biedrības tuberkulozes sanatoriju Biķerniekos un no bijušās Krievijas Sarkanā Krusta biedrības bērnu sanatoriju Asaros. Ar laiku savu darbību uzsāka sanatorijas kaulu diloņa slimniekiem Krimuldā un Asaros; sanatorijas plaušu slimniekiem Kalnamuižā un pie Vaiņodes, kā arī Tērvetē⁸.

Pateicoties Amerikas Sarkanā Krusta palīdzībai, jau pirmajos Latvijas Sarkanā Krusta organizācijas pastāvēšanas gados tika dibinātas jaunas Sarkanā Krusta nodaļas, slimnīcas un sanatorijas⁹. Organizācija sniedza palīdzību nelaimēs cietušiem, piem., neražas, sērgu, ugunsgrēku u.c. upuriem. Pastāvēja

arī citas Sarkanā Krusta iestādes: mākslīgo locekļu darbnīca, ārstniecības līdzekļu noliktava, māsu skolas, Liepājas nodaļas dispansers tuberkulozes slimniekiem, sērūdens vannu iestāde (Kandavas nodaļā), ātrās palīdzības transports, Smiltēnes, Daugavpils un Jelgavas nodaļu aptiekas, veselības kopšanas punkti¹⁰.

Lai īstenotu tik plašu darbību, bija jā rūpējas par pienācīgi sagatavotu personālu. Ārstniecības iestādēs strādāja žēlsirdīgās māsas ar dažādu izglītību: Latvijā māsas profesiju apguvušās, kad te pastāvēja Krievijas Sarkanais Krusts, diakoniju māsas, kā arī māsas, kas bija beigušas dažādas medicīnas izglītības iestādes (piem., "Albertina" savienības žēlsirdīgo māsu kursus, Mellinas žēlsirdīgo māsu skolu Terbatā). Tāpēc Latvijas Sarkanajam Krustam bija liela nozīme žēlsirdīgo māsu izglītošanā, profesionalitātes attīstīšanā, veicot māsu reģistrāciju un atbalstot žēlsirdīgo māsu Savienības darbību¹¹.

Māsu izglītības attīstība

Rīgā, Ērgļu ielā, pie Latvijas Sarkanā Krusta slimnīcas 1921. g. nodibināta žēlsirdīgo māsu skola¹². Šajā gadā savu darbību uzsāka arī žēlsirdīgo māsu skola Liepājā¹³. Skolas atradās Latvijas Veselības departamenta un Izglītības ministrijas pārziņā¹⁴. Latvijas Sarkanā Krusta žēlsirdīgo māsu skolas mērķis bija slimo kopšanai un veselības aizsardzībai¹⁵ sagatavot teorētiski un praktiski profesionālas žēlsirdīgās māsas. Sākumā žēlsirdīgo māsu skolas atļāva organizēt slimnīcās, kur bija vismaz simts gultas vietu. Latvijas slimnīcas 20. gs. trīsdesmitajos gados izjuta žēlsirdīgo māsu trūkumu, tas mudināja valsti atvērt vairākas žēlsirdīgo māsu skolas. Pēc jaunā, 1937. g. 22. decembrī pieņemtā Ārstniecības likuma žēlsirdīgo māsu skolas ļāva ierīkot pie slimnīcām, kurās bija vismaz 50 gultas vietu. Skolas darbojās pēc valsts apstiprinātas programmas¹⁶. Māsu sagatavošanai bija izstrādāta izglītības programma. Žēlsirdīgo māsu sagatavošanas programma

ietvĕra teorĕtisko un praktisko kursu. Lekcijas lasĭja ne tikai ārsti, bet arī Œĕlsirdĭgās māsas ar augstāko izglĭtĭbu. Augstāko izglĭtĭbu māsas ieguva Anglijā, Londonā, Bedforda kole-dŒā (*Bedford College*). Māsas lasĭja lekcijas par darba ĕtiku, sieviešu higiĕnu, zĭdaiņu kopšanu, slimnieku kopšanu un par sociālo darbu. Savukārt praktiskās nodarbĭbas organizĕja dažādās slimnĭcu nodaļās, kā arī laboratorijās, aptiekās, veselĭbas kopšanas punktos u. c. Praktisko nodarbĭbu laikā audzĕknes strādāja ārstu un māsu uzraudzĭbā.

Latvijas Sarkanā Krusta Œĕlsirdĭgo māsu skolu pārvalde 1930. g. apstiprināja Latvijas Œĕlsirdĭgo māsu skolu minimālo programmu. Salĭdzinot ar iepriekšĕjo apmācĭbas kursu, tas tika papildināts ar dažĭem priekšmetiem, piem., ievĕsa kursu slimo kopšanas attĭstĭbas vēsturei un rentgenoloģijas pamatprincipiem. Organizĕja teorĕtiskos priekšlasĭjumus ar praktiskām nodarbĭbām slimo kopšanā, fizikālajā terapijā un masāŒā. Mācĭbu ilgums bija divi gadi¹⁷.

1932. g. pieņĕmti Latvijas Sarkanā Krusta Œĕlsirdĭgo māsu skolas statūti. Statūtos bija uzrādĭti skolas vispārĕjie uzņĕmšanas noteikumi, kā arī skolas apmeklēšanas un priekšmetu pasniegšanas kārtĭba. Statūti paredzĕja, ka Œĕlsirdĭgo māsu skolās uzņĕma audzĕknes vecumā no 18 līdz 30 gadiem ar pabeigtu vidusskolas izglĭtĭbu, morāli nevainojamu uzvedĭbu un labu veselĭbu (audzĕkņu veselĭbas stāvokli pārbaudĭja Œĕlsirdĭgo māsu skolās). Iestājoties skolā, audzĕknĕm bija jāiemaksā iestāšanās nauda divdesmit latu apmĕrā. Mācĭbas pārtraucot, iestāšanās naudu neatmaksāja. Savukārt trūcĭgās audzĕknes no šīs iemaksas atbrĭvoja.

Audzĕknĕm obligāti bija jādzĭvo skolas internatā. Viņām bija jāievĕro skolas noteikumi un disciplĭna. Mācĭbu laikā pirmie seši mĕneši tika uzskatĭti par pārbaudes laiku, kurš pierādĭja audzĕkņu atbilstĭbu māsu profesijai. Gadĭjumā, ja audzĕkne pēc sava rakstura vai veselĭbas dĕļ neatbĭlĭda māsu profesijai, viņu varĕja izslĕgt no skolas. Mācĭbu laikā au-

dzĕknĕm bija tiesĭbas jebkurā laikā izstāties no skolas arī pēc pašas velēšanās, iepriekš paziņojot par to skolas vadĭbai. Audzĕknes nodrošināja ar dzĭvokli, ĕdināšanu un apĕģĕrbu. Saslimšanas gadĭjumā audzĕknes ārstĕja bez maksas. Katru gadu audzĕknĕm pienācās divu nedĕļu atvaĭinājums. Mācĭbu beigās audzĕkņu iegūtās zināšanas pārbaudĭja komisĭja, kuras sastāvā bija iekļauti Skolas un Veselĭbas departamenta pārstāvĭji, Latvijas Sarkanā Krusta organizācijas un Latvijas Sarkanā Krusta Œĕlsirdĭgo māsu Savienĭbas pārstāvĭji, skolas direktors, inspektore, instruktore un lektori. Pēc sekmĭgi nokārtota eksāmena audzĕknes saņĕma Œĕlsirdĭgās māsas diplomu. Latvijas Sarkanā Krusta Œĕlsirdĭgo māsu skolas absolventi trīs gadus atradās Latvijas Sarkanā Krusta galvenās valdes rĭcĭbā¹⁸.

Sākot ar 1933. g., Latvijas Sarkanā Krusta Œĕlsirdĭgo māsu skolās sāka ĭstenot māsu sagatavošanas trĭsgadĭgu programmu. Pirmie divi gadi bija paredzĕti teorĭjas apĕģūšanai, pĕdĕjais, trešais gads, veltĭts praksei slimnĭcās. Pirmajā apmācĭbas kursā topošām māsām, salĭdzinot ar iepriekšĕjo minimālo programmu, tika lasĭti jauni priekšmeti: zobu slimĭbas, Sarkanā Krusta organizācija un tās darbĭbas principi. Otrajā kursā arī tika ievĕstas jaunas disciplĭnas: pasĭvā gāzu aizsardzĭba, mājturĭba un dietoloģĭja, sociālā darba principi un lekcĭjas par veselĭbas kopšanas punktu darba organizāciju. Praktiskās nodarbĭbas notĭka dažādu slimnĭcu nodaļās, operāciju zālēs, laboratorijās, fizikālās terapijas un rentgena kabinetos, ambulancēs, aptiekās un slimnĭcu virtuvēs. Trešais apmācĭbas kurss bija veltĭts praktiskām nodarbĭbām Latvijas Sarkanā Krusta organizācijas slimnĭcās, ambulancēs un Rĭgas pilsĕtas slimnĭcās¹⁹.

Pārejot uz trĭsgadĭgo apmācĭbas kursu, Latvijā tika sasniegts Œĕlsirdĭgo māsu augstākais izglĭtĭbas lĭmenis. Šajā laikā tikai dažās Eiropas valstīs gatavoja Œĕlsirdĭgās māsas ar tik pamatĭgu izglĭtĭbu. Œĕlsirdĭgo māsu skolas absolventes savās spĕjās un zināšanās lĭdzinājās tām akadĕmiski izglĭtotajām medicĭnas

māsām, kuras tika atzītas Amerikas Savienotajās Valstīs²⁰.

1938. g. valstī darbojās piecas Latvijas Sarkanā Krusta žēlsirdīgo māsu skolas. Visas žēlsirdīgo māsu skolas pakļāvās Veselības departamentam, bet attiecībā uz statūtiem, programmu un atvēršanu, tās rīkojās pēc Latvijas Sarkanā Krusta statūtiem.

Māsu reģistrācija

Lai noskaidrotu kara gados izkļiedētās žēlsirdīgās māsas, salīdzinātu viņu izglītību, darba stāžu un sagatavotu darbam Latvijas ārstniecības iestādēs, Latvijas Sarkanā Krusta organizācija 1921. g. uzsāka žēlsirdīgo māsu reģistrāciju. Latvijas Sarkanā Krusta nodaļas reģistrēja tikai tās māsas, kuras atbilda šīs organizācijas izstrādātiem reģistrācijas noteikumiem.

Lai žēlsirdīgo māsu reģistrētu un uzskatītu par pilntiesīgu, galvenās prasības bija: vidusskolas četru klašu izglītība; žēlsirdīgo māsu skolas vai medicīnas kursu apguve (jāuzrāda apliecinošs dokuments); praktiskais darbs slimnīcās ne mazāk par trim gadiem (neieskaitot mācību laiku); labas atsauksmes par nostrādāto laiku slimnīcās (dokumentāli pierādīts).

Izņemot reģistrētās žēlsirdīgās māsas, pastāvēja arī rezerves žēlsirdīgās māsas. Par Sarkanā Krusta organizācijas rezerves žēlsirdīgām māsām reģistrēja tās, kuras atbilda augstāk minētajiem kritērijiem, bet kurām pietrūka vidusskolas četru klašu izglītības vai viņas nebija pietiekami ilgi (trīs gadus) nostrādājušas slimnīcā. Tomēr tiesības strādāt viņām palika. Šī reģistrācija retināja māsu rindas un liedza strādāt tām māsām, kam nemaz nebija tiesību māsu darbam. Sarkanajam Krustam šī reģistrācija izdevās sekmīgi, jo no apmēram tūkstoš personām, kas strādāja par māsām, reģistru nokārtoja vairāk par 750. Turklāt apmēram 300 reģistrācijas iesniegumi tika noraidīti, jo dažas iesniedzējas nevarēja dokumentāli pierādīt, ka strādāja par māsām, vai uzrādīt dokumentu

par iegūto māsas izglītību, morālo kvalifikāciju utt.

1931. g. Latvijā iznāca pensiju likums, kas Latvijas Sarkanā Krusta žēlsirdīgajām māsām nodrošināja valsts pensiju. Ar pensiju nodrošināja Latvijas Sarkanajā Krustā reģistrētas māsas, līdz ar to Latvijas Sarkanā Krusta valde pārstrādāja arī māsu reģistrācijas kārtību. No šī laika Latvijas Sarkanā Krusta organizācija par pilntiesīgām žēlsirdīgām māsām atzina un reģistrēja tādas māsas, kuras beigušas žēlsirdīgo māsu skolu vai medicīnas kursus pirms Latvijas valsts neatkarības proklamēšanas; neatkarīgās Latvijas valsts pastāvēšanas laikā beigušas divgadīgo žēlsirdīgo māsu skolu un praktizējušās Latvijā vismaz trīs gadus kādā no slimnīcām; valsts valodu pārvaldošas Latvijas pilsones ar vidusskolas izglītību. Izņēmuma gadījumā reģistrēja arī māsas ar nepabeigtu vidusskolas izglītību (bet ne mazāk par vidusskolas divu klašu izglītību).

Žēlsirdīgās māsas, kuras, sākot ar 1932. g., bija iestājušas māsu skolās, reģistrēja tikai tad, ja šajās skolās bija ieviesta Latvijas žēlsirdīgo māsu skolu minimālā programma, kuru 1930. g. 30. maijā apstiprināja Latvijas Sarkanā Krusta organizācija. Žēlsirdīgās māsas, kuras beigušas māsu skolas ārzemēs līdz Latvijas valsts proklamēšanai (1918. g.), reģistrēja tad, ja tās bija apguvušas vismaz četru klašu vidusskolas izglītību un nostrādājušas Latvijā piecus gadus ārstniecības iestādēs (no tiem trīs gadus slimnīcā); bija Latvijas pilsones un pārvaldīja valsts valodu. Žēlsirdīgās māsas, kuras beigušas žēlsirdīgo māsu skolu ārzemēs Latvijas neatkarības pastāvēšanas laikā, reģistrēja tikai tad, ja tām bija vidusskolas izglītība, tās praktizēja vienu gadu slimnīcā Latvijā un nokārtoja valsts eksāmenu māsu profesijā. Tām bija jābūt Latvijas pilsonēm un jāpārvalda valsts valoda²¹.

Ja kandidātei pietrūka žēlsirdīgo māsu profesijas pildīšanai nepieciešamo morālo īpašību, reģistrāciju varēja noraidīt. Reģistrētās māsas, kas atkārtoti neievēroja darba

pienākumus, varēja izslēgt no žēlsirdīgo māsu reģistra. Ja māsas veselības stāvoklis varēja apdraudēt kopjamos, mātai atņēma darba tiesības, taču rūpējās par viņas turpmāko likteni. Visām reģistrētām žēlsirdīgām māsām katru gadu, oktobrī, bija jāatjauno reģistrācijas apliecība. Ja māsa šajā laikā neatjaunoja apliecību, viņu izslēdza no reģistrēto saraksta. Par reģistrāciju žēlsirdīgām māsām bija jāmaksā Latvijas Sarkanajam Krustam pieci lati un vienu latu katru gadu par apliecības atjaunošanu. Šāda gadskārtēja pārreģistrācija bija nepieciešama, lai Latvijas Sarkanā Krusta organizācija precīzi zinātu visu reģistrēto māsu dzīves un darba vietas, it sevišķi tas bija nepieciešams mobilizācijas gadījumam. Tika paredzēts, ka tādā gadījumā Latvijas Sarkanā Krusta organizācija un arī reģistrētās žēlsirdīgās māsas pāries armijas virspavēlnieka rīcībā. Regulāra māsu pārreģistrācija bija nepieciešama arī tādēļ, lai kontrolētu māsu profesionālo darbību²².

Līdz 1937. g. visām Latvijas žēlsirdīgajām māsām bija jāreģistrējas Latvijas žēlsirdīgo māsu savienībā, bet, sākot no 1938. g., reģistrāciju veica Veselības departaments. Latvijas Sarkanā Krusta organizācija tam sūtīja ziņas par katru reģistrēto māsu. Bija noteikta šāda kārtība: par katru organizācijā reģistrēto māsu Latvijas Sarkanais Krusts sūtīja viņas individuālo reģistrācijas lapu Veselības departamentam, kā arī ziņoja šim departamentam par visām pārmaiņām māsu reģistrā²³.

Savienības izveide un principi

Lai apvienotu Latvijas Sarkanā Krusta žēlsirdīgās māsas; paaugstinātu māsu profesionālo līmeni, uzlabotu un nodrošinātu viņu materiālo stāvokli; darba apstākļus; sniegtu palīdzību vecumdienās, slimību un nelaimes gadījumos, 1922. g. 29. jūnijā tika nodibināta Latvijas Sarkanā Krusta žēlsirdīgo māsu Savienība. Latvijas Sarkanā Krusta žēlsirdīgo māsu Savienība atradās Rīgā, Skolas ielā 1, Latvijas Sarkanā Krusta telpās. Savienības

darbību noteica Latvijas Sarkanā Krusta galvenās valdes instrukcija. Savienībai piederēja zīmogs ar uzrakstu: "Latvijas Sarkanā Krusta žēlsirdīgo māsu Savienība"²⁴. Savienības darbību pārzināja valde, pilnsapulce un revīzijas komisija. Valde sastāvēja no sešiem locekļiem, kurus ievēlēja Savienības pilnsapulce.

Valdes sastāvs 1922. g. bija sekojošs: Savienības priekšsēdētāja — māsa Marta Celmiņa (1880–1937), vicepriekšsēdētāja — māsa Elza Grīvāne (1892–1935), sekretāre — māsa Justīne Kuške (1892–1977), kasiera — māsa Serafima Dreikante, sekretāres vietniece — māsa Ernestīne Šampele un kasieres vietniece — māsa Ebba Krēmane. Savienības valdes sēdēs piedalījās arī pārstāvji no Latvijas Sarkanā Krusta galvenās valdes: Sarkanā Krusta priekšnieks *Dr. med.* K. Kasparsons un galvenās valdes locekļi: direktors P. Siecenijs un K. Goppers²⁵.

Savienības līdzekļus veidoja vienreizējās iemaksas un ikgadējās biedru naudas; Savienības iestāžu un uzņēmumu ieņēmumi; naudas un mantas ziedojumi; Savienības sarīkojumi; Latvijas Sarkanā Krusta pabalsti un citi ienākumi. Māsu organizācija sastāvēja no biedriem, goda biedriem un biedriem veicinātajiem. Par biedriem varēja būt žēlsirdīgās māsas, kuras noteikumos paredzētā laikā iemaksāja vienreizēju iemaksu un biedru naudu. Lai iestātos Savienībā, bija jāiemaksā 300 rubļu. Biedra nauda gadā bija 50 rubļu.

Par goda biedriem Savienības pilnsapulce saskaņā ar valdes priekšlikumu varēja ievēlēt personas, kuras ievērojami sekmējušas Savienības mērķus. Goda biedriem piederēja visas biedru tiesības. Par biedriem veicinātajiem varēja būt katra fiziska vai juridiska persona, kura Savienības mērķu veicināšanai iemaksāja gadā ne mazāk kā divi simti rubļu. Žēlsirdīgās māsas par biedrēm uzņēma Savienības valde saskaņā ar Latvijas Sarkanā Krusta biedrības galvenās valdes apstiprinātām instrukcijām. Uzņemto biedru sarakstus

apstiprināja Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde. Katras žēlsirdīgās māsas—biedres pienākums bija veicināt Savienības darbību un mērķus, kā arī ievērot Savienības noteikumus un lēmumus. Latvijas Sarkanā Krusta žēlsirdīgo māsu Savienības māsas attiecībā uz savu darbību atradās Latvijas Sarkanā Krusta galvenās valdes pārziņā. Savienībā reģistrētām žēlsirdīgām māsām valdei rakstiski bija jāpaziņo sava darba un dzīves vieta, kā arī par to maiņu²⁶. Savienības biedri zaudēja savas tiesības naves gadījumā, izstājoties no Savienības pēc savas vēlēšanās vai izslēgšanas gadījumā²⁷.

Tiesības valkāt noteikta parauga apģērbu ar Sarkanā Krusta zīmi uz krūtīm un numuru ar zīmogu uz kreisās rokas drīkstēja tikai žēlsirdīgo māsu Savienības māsas, kurām bija Latvijas Sarkanā Krusta galvenās valdes izdota apliecība. Sarkanā Krusta zīmes lietošana bez atļaujas bija aizliegta. Apģērbu ar Sarkanā Krusta zīmi žēlsirdīgās māsas valkāja tikai darba laikā²⁸. Tādējādi varētu atšķirt īstās žēlsirdīgās māsas no viltus māsām, jo plašāka sabiedrība tika informēta, ka īstās māsas nenēsā savu tērpu uz ielas un publiskās vietās ārpus darba laika²⁹.

1923. g. 16. aprīlī Latvijas Sarkanā Krusta galvenā valde ar priekšnieku *Dr. med. J. Jankovski* apstiprināja noteikumus, kas paredzēja rezerves māsu uzņemšanu žēlsirdīgo māsu Savienībā. Savienībā varēja uzņemt rezerves māsas, kas beigušas žēlsirdīgo māsu skolu (kursus), kuras to varēja pierādīt ar oriģinālu apliecību vai apstiprinātu kopiju. Pieņēma tādas māsas, kuras ieguvušas vismaz četru klašu vidusskolas izglītību (oriģinālas apliecības, apstiprinātas kopijas vai ar pietiekamiem galvojumiem); kuras pārvaldīja valsts valodu (latviešu); ne mazāk kā divus pēdējos gadus bija nostrādājušas un joprojām strādāja Latvijā par žēlsirdīgām māsām Sarkanā Krusta organizācijā vai ārstniecības iestādēs, kurām par šo darba laiku ir pietiekama pieredze un labas atsauksmes no iestāžu vadītājiem. Rezerves māsas, kuras pēdējos

gadus nodarbojušās Latvijā ar privāto slimnieku kopšanu, arī uzņēma Savienībā. Tām vajadzēja dokumentāli pierādīt vismaz divu gadu nevainojamu praksi kādā ārstniecības iestādē Latvijā un labas atsauksmes no ārstiem, kuru vadībā kopa privātos slimniekus. Lai iepazīstinātu Savienības māsas ar uzņemamo žēlsirdīgo māsu sastāvu, viņu vārdus mēnesi pirms galīgās uzņemšanas publicēja Latvijas Sarkanā Krusta žurnālā "Apskats".

Māsu Savienība, aktivizējot šīs profesijas pārstāvjus, jau no pirmajām pastāvēšanas dienām veltīja savu darbību māsu labā. Savienībā pastāvēja birojs, ar tā palīdzību māsas iekārtoja darbā. Organizācija regulāri veica māsu aptauju, lai savāktu ziņas par žēlsirdīgo māsu darba noteikumiem un atalgošanu. Balstoties uz aptaujas rezultātiem, bija izstrādāti priekšlikumi žēlsirdīgo māsu darba apstākļu uzlabošanai. Pateicoties Savienības darbībai, vairākās ārstniecības iestādēs māsām bija ieviesta nedēļā viena brīva diena³⁰.

Savienība uzturēja ciešus sakarus ar Sarkanā Krusta biedrību līgas žēlsirdīgo māsu departamentu Parīzē (Francija) un ar Starptautisko žēlsirdīgo māsu Savienību Ženēvā.

Pateicoties Savienības pūlēm, bija iekārtots māsu atpūtas nams Krimuldā, kur māsas par nelielu maksu pavadīja savu atvaļinājuma laiku. Trūcīgās māsas tur uzturējās par brīvu. Māsām, kuras brauca uz Rīgu komandējumā, Skolas ielā 1 tika iekārtotas telpas, kur varēja dzīvot bez atlīdzības. Savienība pēc iespējas rūpējās arī par trūcīgajām darba biedrenēm, sistemātiski izsniedzot viņām pabalstus un nodrošinot ar medicīnisko palīdzību. Savukārt strādājošās māsas ik gadus maksāja nodokli savām trūcīgajām, darba nespējīgām biedrenēm. Savienība nodibināja arī speciālo fondu māsu patversmes namam. Ar laiku Daugavpilī, Jelgavā un Liepājā³¹ tika nodibinātas vairākas māsu komitejas. No 1929. līdz 1940. g. ar Savienības atbalstu tika izdots žurnāls "Žēlsirdīgā Māsa", kas informēja par Savienības darbību, notikumiem māsu profesijā Latvijā un ārzemēs. Žurnāla

redaktores bija žēlsirdīgās māsas M. Celmiņa un J. Kuške, 1937. g. — māsa J. Kuške³².

1940. g. aprīlī izveidoja Latvijas Sarkanā Krusta žēlsirdīgo māsu pārvaldi. Pārvalde pārzināja žēlsirdīgo māsu reģistrācijas un izglītības lietas, rūpējās par žēlsirdīgo māsu izglītību un tās saturu saskaņā ar Sarkanā Krusta galvenās valdes principiem. Žēlsirdīgo māsu pārvalde dažu jautājumu atrisināšanai regulāri organizēja sēdes. Pārvaldes sēdes uzskatīja par pilntiesīgām, ja tajās piedalījās vismaz seši pārvaldes locekļi, turklāt divi no viņiem bija galvenās valdes pārstāvji. Sēdes vadīja pārvaldes priekšsēdētājs vai viņa prombūtnes laikā viens no pārvaldes locekļiem — galvenās valdes pārstāvis. Pārvaldes protokolus apstiprināja Latvijas Sarkanā Krusta prezidijs. Pārvaldes lietvedību kārtoja Sarkanā Krusta žēlsirdīgo māsu Savienība, turklāt tā kārtoja māsu reģistrāciju, pieņēma reģistrējamo māsu un Sarkanā Krusta māsu skolu audzēknes lūgumrakstus un dokumentus, izskatīja tos un informēja par tiem pārvaldi, kā arī rakstīja pārvaldes sēžu protokolus un kārtoja citus pārvaldes uzdotus tehniskus darbus. Pārvalde, pamatojoties uz iesniegtiem māsu dokumentiem un saskaņā ar Sarkanā Krusta izdotiem žēlsirdīgo māsu reģistrēšanas noteikumiem, lēma par viņu uzņemšanu pilntiesīgo māsu skaitā vai māsu rezervē. Pārvalde, saskaņā ar Sarkanā Krusta noteikumiem, izraudzīja kandidātes Sarkanā Krusta māsu skolām, no sava sastāva nozīmēja pārstāvjus, kas ar balsis tiesībām piedalījās Sarkanā Krusta žēlsirdīgo māsu skolu pārbaudījumu komisijās. Latvijas Sarkanā Krusta žēlsirdīgo māsu skolas iesniedza pārvaldei audzēkņu pārbaudes protokolus. Pārvalde pārzināja to māsu iekārtošanu darbā, kuras bija beigušas Sarkanā Krusta žēlsirdīgo māsu skolas un atradās Sarkanā Krusta rīcībā. Pārvalde izstrādāja un iesniedza Sarkanā Krusta prezidijam apstiprināšanai Sarkanā Krusta žēlsirdīgo māsu skolu un izglītības kursu programmas³³.

Krievu žēlsirdīgo māsu biedrības

Latvijas Republikā dzīvoja desmit procenti krievu tautības iedzīvotāju, kuriem pēc 1918. g. pievienojās krievu emigranti³⁴. Latvijā joprojām darbojās “Krievu Slimnīcas biedrības” valde. Šīs valdes uzdevums bija sniegt ārstniecisko palīdzību un medicīnisko kopšanu ne tikai saviem locekļiem, bet arī visiem krievu iedzīvotājiem Latvijā. Tā trūcīgiem tika sniegta bez maksas, bet maznodrošinātiem — par samazinātu cenu. Lai nodrošinātu šos pakalpojumus, tika izveidota krievu ārstu kolēģijas “Krievu slimnīca” (“Русская больница”) un “Ambulance” (“Амбулатория”). Šīs ārstniecības iestādes darbojās Rīgā, Lāčplēša ielā 161, katru dienu no plkst. 11 līdz plkst. 15, izņemot svētku dienas³⁵.

Biedrība “Svētais Krusts”

1927. g. Rīgā tika nodibināta Krievu žēlsirdīgo māsu biedrība “Svētais Krusts” (“Святой Крест”). Biedrības mērķis bija sniegt palīdzību saviem locekļiem, nodrošināt tos ar darbu, uzlabot savu biedru materiālos apstākļus, kopt slimniekus un nevarīgos, kā arī rūpēties par savu biedru garīgo attīstību³⁶.

1928. g. Rīgā, Ricarskaja (Рыцарская) ielā 68, dz. 11 (mūsdienās Bruņinieku iela), notika pirmā krievu žēlsirdīgo māsu biedrības “Svētais Krusts” kopsapulce. Biedrība savās rindās apvienoja 34 žēlsirdīgās māsas, kuras agrāk piederēja dažādām bijušā Krievijas Sarkanā Krusta kopienām. Starp viņām bija Pirmā pasaules kara dalībnieces, dažas apbalvotas ar Georga krustu³⁷.

Par biedrības priekšsēdētāju tika ievēlota žēlsirdīgā māsa M. A. Slavinska (Мария Андреевна Славинская). Dalībnieki par kopienas simbolu apstiprināja krustu un tika iepazīstināti ar kopienas Nolikumu³⁸. Tas paredzēja biedrības locekļiem katru gadu maksāt biedrības naudu četru latu apmērā. Lai kļūtu par biedrības “Svētais Krusts” locekli, izņemot iesniegumu, bija nepieciešams iesniegt vienu apliecību no bijušās Rīgas Krievijas

Sarkanā Krusta kopienas un otru apliecību no Rīgas Krievu biedrības ārstiem.

Biedrībai nebija pamatkapitāla, tāpēc, sākot ar 1929. g., tā uzsāka loteriju rīkošanu. Loterijās iegūtā nauda tika izdalīta pabalstiem biedrības trūcīgām žēlsirdīgām māsām un viņu skolas vecuma bērniem bāreņiem grāmatu un apģērba iegādei. 1929. g. 28. maijā loterija notika Krievu klubā Rīgā, Lielā Ķēniņa ielā 1 (*Б. Королевская, 1*). Loterijai tika nodrukātas 4000 biļetes, katra 20 santīmu vērtībā, par kopējo summu 800 latu. Loterijas laikā tika pārdotas 2358 biļetes par summu 471 lats un 60 santīmi. 1930. g. loterija tika organizēta 13. maijā. Tomēr loterijas ienākums bija ļoti niecīgs, šī organizācija atradās smagā finansiālā stāvoklī. Krievu žēlsirdīgo māsu biedrība “Svētais Krusts” bija spiesta griezties pie pilsētas valdes ar lūgumu asignēt biedrībai ikgadējo pabalstu 4000 latu apmērā. Šī nauda bija paredzēta biedrības locekļu dzīvokļu uzturēšanai — bez darba palikušām žēlsirdīgām māsām, kurām bija bērni bāreņi. Tomēr materiālo palīdzību biedrība nesaņēma³⁹. 1929. g. sakarā ar smago finansiālo stāvokli biedrība griezās pēc materiālas palīdzības pie Amerikas Sarkanā Krusta, tomēr to nesaņēma⁴⁰.

Atbilstoši organizācijas mērķiem, kas paredzēja rūpes par biedru garīgo attīstību, biedrība “Svētais Krusts” organizēja balles ar visai plašu kultūras programmu. Atbildīgā par šo pasākumu bija biedrības priekšsēdētāja. 1931. g. balle tika rīkota Rīgā, Lielā Ķēniņa ielā 1, Krievu klubā. Kultūras programmā ar krievu dejām uzstājās Lili Brjanceva (*Лили Брянцева, pēc pases Зинаида Посникова*); Kudrjavcevs-Sokoļskis (*Кудрявцевъ-Сокольский, pēc pases Konstantīns Kudrjavcevs*) uzstājās ar krievu dziesmām un dejām, kā arī astoņgadīgā balerīna Ausma Austruma. Kultūras programma noslēdzās ar dejām.

Atzīmējot biedrības pastāvēšanas piecu gadu jubileju, 1931. g. 10. janvārī notika dievkalpojums. Šajā gadā netika atļauta ikgadējā loterija, jo biedrība varēja iztikt arī bez

tās. Daļa biedrības locekļu pauda viedokli, ka viņu organizācijas darbība tiek ierobežota tāpēc, ka biedrības žēlsirdīgo māsu lielākā daļa bija krievu emigrantēs. Tai pašā laikā gan vācu “*Rigasche Rundschau*”, gan latviešu “*Jaunākās Ziņas*” regulāri publicēja visus biedrības sludinājumus.

Neskatoties uz grūtībām, 1932. g. 15. janvārī biedrība pastāvēšanas piecu gadu jubileju svinēja Rīgā, Krievu kluba telpās, Lielā Ķēniņa ielā 1. Kultūras programmas dalībnieki bija Latvijas pilsoņi, atbildīgā par svinīgo vakaru — biedrības priekšniece M. Slavinska.

1932. g. biedrība “Svētais Krusts” ar lūgumu sniegt materiālo palīdzību biedrības locekļiem griezās pie bijušā Krievijas Sarkanā Krusta galvenās valdes Parīzē (Francija). Savu lūgumu biedrības locekļi pamatoja ar to, ka krīzes laikā valstī vairāk nekā puse bijušās krievu kopienas žēlsirdīgo māsu palikušas bez darba un biedrības aizgādībā atradās žēlsirdīgo māsu deviņi bērni bāreņi skolas vecumā. Turklāt māsas bija spiestas dzīvot neapkurināmos dzīvokļos un pusbadā. Tomēr biedrība materiālo atbalstu nesaņēma krievu emigrantu vidū arī Francijā, jo bija bezdarbs un trūka finansiālo līdzekļu.

Lai risinātu situāciju, biedrības locekļi nolēma pilsētas centrā īrēt divstābu dzīvokli ar virtuvi. Šo dzīvokli bija plānots izmantot bez darba palikušo māsu izmitināšanai, kuras veiks dažādus rokdarbus: šūs un lāpīs veļu, adīs un veiks citus darbus. Darbam bija nepieciešama šujmašīna. Lai gan biedrība pastāvēja jau sešus gadus un vairākas reizes bija griezusies pie pilsētas valdes pēc palīdzības, tomēr materiālu pabalstu nesaņēma. Dažas bez darba palikušās māsas griezās pie biedrības vadītājas ar lūgumu atbrīvot viņas no ikgadējās biedru naudas iemaksas — četriem latiem. Māsas arī tika atbrīvotas no ikgadējām iemaksām⁴¹.

1932. g. biedrība negaidīti saņēma pabalstu 100 latu apmērā no Galvenā kara resora. Šo naudu biedrība nolēma ziedot

saviem trūcīgajiem, bez darba palikušajiem locekļiem, kuriem bija bērni. Pabalsts tika piešķirts astoņām žēlsirdīgām māsām⁴².

Organizācijas pastāvēšanas laikā tās biedru skaits nepalīdēja. 1933. g. biedrībā bija 36 locekļi: divi vīrieši (zvērinātais pilnvarnieks un bezdarbnieks) un 34 žēlsirdīgās māsas. Nodarbinātas bija tikai sešas personas: viens vīrietis (zvērinātais pilnvarnieks) un piecas žēlsirdīgās māsas⁴³.

Krievu žēlsirdīgo māsu biedrība Latvijā

1934. g. 27. martā ar mērķi apvienot krievu žēlsirdīgās māsas Latvijā, palīdzēt iekārtoties darbā, atvieglot darba apstākļus, sniegt savstarpēju palīdzību, morālo atbalstu un veicināt savu biedru materiālo labklājību un garīgo attīstību tika reģistrēta vēl viena krievu žēlsirdīgo māsu organizācija — “Krievu žēlsirdīgo māsu biedrība Latvijā” (“Общество русских сестер милосердия в Латвии”). Biedrības valde atradās Rīgā, Lāčplēša ielā 161, 5. dzīvoklī. Valdes sastāvā bija priekšsēdētāja — māsa H. Zobninska (*Хелена Зобнинская*), priekšsēdētājas vietniece — māsa Čestnokova (*Честнокова*), kasiere — māsa Šenka (*Шенк*), sekretāre — māsa Sivačova (*Сивачева*) un valdes locekļi — māsas Leimane (*Лейман*) un Viķene (*Викене*). Māsas Grosa (*Гросс*), Štrauha (*Штраух*) un Laidāne (*Лайдан*) pārstāvēja biedrības kontroles komisiju⁴⁴. 1934. g. 26. aprīlī tika apstiprināti šīs biedrības statūti⁴⁵. Tie noteica, ka biedrībā uzņēma žēlsirdīgās māsas ne jaunākas par 18 gadiem, kuras ieguvušas izglītību gan kara laikā, gan beigušas privātos kursus, un uzņēma arī rezerves žēlsirdīgās māsas. Izņēmuma gadījumos organizācijā uzņēma arī tādas žēlsirdīgās māsas, kuras piederību pie žēlsirdīgo māsu kārtas pierādīja tikai ar apliecinājumu no dienesta vietas. Tāpat biedrībā pieņēma arī feldšerus, vecmātes un slimo kopējas. Personas, kuras nebija žēlsirdīgās māsas, bet kuras aktīvi atbalstīja biedrības mērķus, arī varēja ievēlēt par biedriem veicinātajiem. Šim

personām nebija balsstiesību un viņas nevarēja ievēlēt biedrības valdē. Personas, kuras veicināja biedrības attīstību ar sevišķiem nopelniem, ievēlēja par goda biedriem un tām piederēja īsta biedra tiesības, bet viņas nevarēja ievēlēt biedrības valdē. Katra biedra pienākums bija veicināt organizācijas mērķu īstenošanu dzīvē, ievērot statūtus, katru gadu maksāt biedra naudu — divus latus.

1935. g. Krievijas žēlsirdīgo māsu biedrībā reģistrēti 38 locekļi, bet 1937. g. organizācija apvienoja 35 biedrus⁴⁶.

Biedriem piederēja balsošanas tiesības. Biedrības žēlsirdīgām māsām ar attiecīgo valdes iestāžu atļauju bija tiesības valkāt formas tērpu un zīmi darba laikā un it sevišķi svētkos gadījumos. Biedri zaudēja savas tiesības nāves gadījumā, izstāšanās vai izslēgšanas gadījumā, ja viņu darbība neatbilda biedrības interesēm. Par izstājušos no biedrības uzskatīja to locekli, kurš rakstiski paziņoja valdei par vēlēšanos aiziet no biedrības vai gada laikā nebija maksājis biedra naudu. Lēmumu par locekļa izslēgšanu no biedrības pieņēma pilnsapulcē.

Gadskārtējās pilnsapulces valde rīkoja gada beigās, pēc valdes vai revīzijas komisijas locekļu uzaicinājumiem, valdes un biedrības darbības atskaitei, kā arī citu lietu izskatīšanai. Par pilnsapulces laiku, vietu un dienas kārtību valde paziņoja biedriem ar pavēstēm vai sludinājumiem avīzēs divas dienas pirms sapulces. Pilnsapulci atklāja valdes priekšsēdētāja vai viņas vietniece, sapulci vadīja biedrības loceklis, kuru sapulcē katru reizi ievēlēja atsevišķi. Katram biedram pilnsapulces laikā bija tikai viena balss, kura viņam bija jāizmanto. Biedrības darbības, īpašuma un finansiālā stāvokļa kontrolei pilnsapulcē ievēlēja revīzijas komisiju trīs locekļu sastāvā.

Deklarēto mērķu sasniegšanai biedrībai bija atļauts organizēt slēgtas un publiskas lekcijas, loterijas, kursus, darbnīcas un bibliotēkas, paaugstināt kvalifikācijas līmeni, nodrošināt savus locekļus ar darbu un sniegt materiālo atbalstu trūcīgajiem biedriem.

Biedrībai piederēja juridiskas personas tiesības, organizācija varēja iegūt un atsavināt, nomāt un iznomāt kustamu un nekustamu īpašumu. Biedrībai bija tiesības attīstīt vietējos un starptautiskos sakarus ar organizācijām, kurām bija līdzīgi mērķi. Biedrības līdzekļi veidojās no biedru maksājumiem, ziedojumiem, sarīkojumiem, loterijām, koncertiem un citiem pasākumiem.

Biedrības valde cerēja paplašināt savu darbību, tāpēc bija paredzēts organizēt latviešu valodas kursus, lekciju ciklu medicīnas jautājumos, praktiskās nodarbības masāžas apgūšanai, kā arī rīkot loterijas un vakarus finansiālo līdzekļu iegūšanai. Tomēr kara gados šīs aktivitātes un lūgumi par sapulču rīkošanu, žēlsirdīgo māsu atkārtotiem kursiem un loterijām atteikti. Divu gadu laikā kopš biedrības reģistrācijas notika tikai viena sapulce par organizācijas jautājumiem un divas valdes sapulces. Līdz ar to organizācija nevarēja parādīt savu aktivitāti. 1934. g. 13. septembrī biedrība griezās pie Krievu slimnīcu biedrības "Brāļu palīdzība" ar lūgumu atļaut pie slimnīcas atvērt profesionālos kursus krievu žēlsirdīgām māsām, bet ar Tautas labklājības ministrijas 1934. g. 24. oktobra lēmumu šis lūgums noraidīts⁴⁷.

Krievu žēlsirdīgo māsu biedrību reorganizācija

Ņemot vērā finansiālo situāciju, kādā atradās abas krievu žēlsirdīgo māsu organizācijas, biedrība "Svētais Krusts" 1936. g. 8. jūnijā no lešļietu ministrijas saņēma dokumentu Nr. 53862 ar uzaicinājumu apvienoties ar Krievu žēlsirdīgo māsu biedrību. Abu biedrību valdēm bija jānotur kopēja sēde, kurā jālemj par apvienošanu. Apvienošanās sēdes protokols divos eksemplāros (turklāt vienam jābūt notariāli apstiprinātam), abu biedrību valžu kopēji parakstīts lūgums, jaunie apvienotās biedrības statūti divos eksemplāros līdz ar zīmognodevu piecu latu apmērā bija jāiesniedz Preses un biedrību nodaļai. Pēc biedrību apvienošanās bija jāpieņem

jauns nosaukums. Apvienošanās bija jāorganizē viena mēnešu laikā, pretējā gadījumā biedrība tiktu likvidēta. Jaunie statūti bija jāparaksta abu biedrību valžu kvorumam⁴⁸. Žēlsirdīgo māsu biedrības "Svētais Krusts" sapulcē vienbalsīgi pieņemts lēmums neapvienoties ar Krievu žēlsirdīgo māsu biedrību Latvijā⁴⁹.

1936. g. 18. martā biedrības "Svētais Krusts" priekšiece M. Slavinska lešļietu ministrijai iesniedza vēstuli ar lūgumu neapvienot biedrību ar Krievu žēlsirdīgo māsu biedrību Latvijā un atstāt biedrības līdzšinējo nosaukumu — Krievu žēlsirdīgo māsu biedrība "Svētais Krusts". Šis lūgums tika pamatots ar to, ka dažas Krievu žēlsirdīgo māsu biedrības māsas kādreiz bija biedrības "Svētais Krusts" locekles, bet dažādu pārkāpumu dēļ tika izslēgtas no biedrības, jo bija "kreisi noskaņotas". Līdz ar to kopējais darbs ar šo biedrību uzskatāms par neiespējamu⁵⁰.

Tāpat biedrība "Svētais Krusts" nolēma iesniegt lūgumu Latvijas Valsts prezidentam Dr. K. Ulmanim nemainīt organizācijas nosaukumu. Organizācija lūdza atļauju izmantot līdzšinējo biedrības zīmogu, kurā līdz ar apzīmējumu valsts valodā atstāt biedrības nosaukumu arī krievu valodā: *Общество русских сестер милосердия "Святой Крест"*, kā to savā laikā bija apstiprinājis Rīgas Apgabaltiesa⁵¹. Lūgumu izskatīja un 26. septembrī biedrībai atļāva turpināt savu darbību, izmantojot zīmogu ar apzīmējumu vienīgi valsts valodā, bez Krusta attēla zīmogā⁵².

1937. g. 15. jūlijā Krievijas žēlsirdīgo māsu biedrībai Latvijā piedāvāja grozīt statūtus un mainīt biedrības nosaukumu, lai tajā nebūtu vārdu "žēlsirdīgās māsas"⁵³. Biedrības locekļi nolēma, ka, mainot savas organizācijas nosaukumu, tās darbība neatbildīs organizācijas mērķim un statūtiem. Līdz ar to 1937. g. notika Krievu žēlsirdīgo māsu biedrības Latvijā valdes sēde Lāčplēša ielā 161, kur tika paziņots par biedrības likvidāciju. lešļietu ministrija piekrita Krievu žēlsirdīgo māsu biedrības Latvijā likvidācijai, tas tika

paveikts trīs mēnešu laikā. Biedrības nauda — 150 lati atdoti Krievu slimnīcas biedrībai “Brāļu palīdzība” ar lūgumu sniegt medicīnisko palīdzību tiem biedrības locekļiem, kuri nesastāvēja slimo kasēs; Latvijas tuberkulozes apkarošanas biedrībai, Krievu izglītības biedrības dāmu komitejas bērnodrāzām un Troicas-Sergejevas klostera bērnu patversmei kopā nodoti 50 lati, bet Uzvaras laukuma restaurācijai — 30 lati⁵⁴.

Diakonijas māsu stāvoklis Latvijas Sarkanā Krusta darbības laikā

Kristīgajā skatījumā diakonijas aprūpes darbam piemīt sevišķs raksturs. Diakonijas darba raksturu nosaka trīs aspekti: Dieva un cilvēka Mīlestības derības apliecināšana, Dieva slavēšana un kļūšana par apsolītās Dieva valstības zīmi⁵⁵. Diakonijas māsu kustības attīstību īpaši atbalstīja protestantu baznīca sakarā ar iekšējas misijas panākumiem 19. gs. otrajā pusē.

Uzsākot savu darbību Vācijā, šī kustība saņēma atbalstu arī citās valstīs, tajā skaitā Krievijā, kuras sastāvā šajā laikā atradās Latvija. 1859. g., Pēterburgā, ārsts *Dr. Karls fon Majers (Karl von Majer)* nodibināja Eviņģēlisko hospitāli⁵⁶. Savukārt Rīgā, Frīdenštrāsē (*Friedensstrase*; mūsdienās Miera iela) Nr. 3, ar Krievijas ķeizarienes Marijas Aleksandrovnas (*Мария Александровна*) atbalstu 1862. g. nodibināta diakonijas biedrība, nosaukta par godu ķeizarienei viņas vārdā “Žēlsirdīgo māsu biedrība Mari”. Biedrību organizēja, lai apmācītu kristietes kopt slimniekus un bērnus, nodrošinātu īslaicīgu patversmi sievietēm un apmācītu viņas darbam. Šim nolūkam biedrībā organizēja māsu izglītības iestādi ar slimnīcu un patversmi kalponēm. Organizācijai bija savs zīmogs, kurā attēlots krusts ar dibināšanas gadu un biedrības nosaukumu. Biedrības darba valoda bija vācu⁵⁷. Vēlāk, 1866. g., Rīgā nodibināts pirmais diakonijas nams Baltijā — Marijas Diakonijas nams. Tā dibinātājs un

pirmais rektors bija *Georgs Loesevics (Georg Loesevitz)*. Iestāde sāka darboties Nikolaja ielā (mūsdienās Krišjāņa Valdemāra iela) ar sešu slimnieku aprūpi. Pirmās diakonijas māsas atbrauca no Drēzdenes⁵⁸.

Šo māsu darbs balstījās uz žēlsirdību, viņu medicīniskās zināšanas bija minimālas, taču palīdzība, ko tās sniedza slimajiem, vērtējama augstu⁵⁹. Pirms Pirmā pasaules kara Latvijas teritorijā diakoniju māsu iestādes darbojās Rīgā, Jelgavā, Liepājā, Ventspilī un citās Kurzemes pilsētās. Diakoniju māsas ar savu labdarību sabiedrībā ieguva lielu cieņu. To ievēroja arī krievu imperators un 1917. g. 8. februārī diakoniju māsas *Milli Kenkeru (Милли Кенкеръ)* un *Adamu Peļdeku (Адама Пельдека)* apbalvoja ar sudraba medaļām “Par centību” (“За усердие”)⁶⁰.

Pēc Pirmā pasaules kara Marijas vācu Diakoniju evaņģēlistu biedrībā nodibināja pārvaldi, kura risināja dažādus organizācijas jautājumus⁶¹. Biedrības valdes sastāvā bija *Dr. R. fon Zengbušs (von Sengbusch)*, *Dr. Kristofs Štams (Christoph Stamm)*, *Dr. O. Stenders* un *B. Nolteins*. Biedrība uzturēja arī patversmi, kur dzīvoja desmit darba nespējīgās. Šīs sievietes saņēma uzturu, apģērbu, kabatas naudu, dzīvokli ar apkuri un apgaismojumu⁶². Marijas vācu diakoniju biedrības darbību atbalstīja vācu ārstu slimnīcas biedrība. 1921. g. starp vācu ārstu slimnīcas biedrību, *Dr. R fon Zengbuša* un *Dr. Kristofa Štama* vārdā, un Marijas vācu diakoniju biedrību, *Dr. O. Stendera* un *B. Nolteina* vārdā, tika noslēgts savstarpēji saistošs līgums. Vācu slimnīca aizdeva Marijas vācu diakoniju biedrībai 60 latu ar mērķi palīdzēt uzcelt jaunu ēku biedrībai piederošajā teritorijā Rīgā, Frīdens ielā 3 (mūsdienās Miera ielā). Par aizdevumu tika aprēķināti pieci procenti gadā, sākot ar aizdevuma datumu. Starp abām biedrībām tika noslēgta arī papildu vienošanās. Vācu slimnīcas biedrība no Marijas vācu diakoniju biedrības uz pieciem gadiem īrēja tai piederošo nekustamo īpašumu turpat, Frīdens ielā 3. Īres maksas vietā

par šo nekustamo īpašumu slimnīcas biedrība apņēmas nodrošināt desmit diakonēm labu aprūpi, kā arī māju ar apkuri. Savukārt māju, kas atradās Rīgā, Frīdens ielā 7, kur dzīvoja pārējās darba spējīgās diakones, kā arī tai piederošo augļu dārzu bija aizliegts īrēt, un tas palika izīrētāja rīcībā⁶³.

Diakoniju māsas, kuras nokārtoja māsu reģistrāciju, strādāja par žēlsirdīgām māsām dažādos ārstu kabinetos privātp praksē, Latvijas Sarkanā Krusta medicīnas iestādēs un vācu slimnīcās⁶⁴.

1939. g. otrajā pusē, saasinoties politiskajām norisēm, sākās Baltijas vāciešu izceļošana⁶⁵.

Saskaņā ar likumu "Par bezpeļņas biedrībām un to savienībām" un līguma "Par vācu tautības Latvijas pilsoņu pārvietošanu uz Vāciju" 13. pantu, sabiedrisko lietu ministrs 1939. g. 4. novembrī pieņēma lēmumu slēgt Marijas vācu diakoniju biedrību (tās priekšsēdētājs 1937. g. bija B. Nolteins), ieceļot likvidācijas komisiju. Par šīs komisijas priekšsēdētāju tika nozīmēts Rīgā praktizējošais ārsts O. Alks, par locekļiem — ārsti I. Ullis un I. Rundāns. Marijas vācu diakoniju biedrības likvidācijas komisija atradās Rīgā, Kalpaka bulvārī 10, dz. 7, vēlāk Skolas ielā 28.

Marijas vācu diakoniju biedrībai piederēja īpašumi Rīgā, Miera ielā 45, Miera ielā 47, Šarlotes ielā 24/26, kā arī dzīvojamā ēka Rīgas Jūrmalā, Mellužos, Kāpu ielā 65. Rīgā, Miera ielā 45, biedrībai piederēja slimnīcas un aptiekas ēkas, dzīvojamā ēka, saimniecības mūra ēkas, mazgātavas, kā arī kapliča.

Ņemot vērā šo situāciju, 1939. g. 13. oktobrī diakoniju māsas — Minna Martinsona, Marija Glaube un Elizabete Čikste (*Elizabete Tshikste*) griezās ar lūgumu pie Latvijas Sarkanā Krusta žēlsirdīgo māsu Savienības, lai "visas Rīgas diakoniju nama māsas paturētu visas viņām pienākošās apgādības tiesības un biedrības īpašums nonāktu atkal māsu rokās, jo mēs, māsas, esam to nopelnījušas". Māsu lūgums pamatojās uz to, ka diakoniju māsas savas prakses laikā nopelna diezgan

lielu naudas summu. Diakoniju māsa Perlbaha par savu darbu pie baroneses Pistolkoras esot nopelnījusi 10 000 krievu rubļu, arī viens saimnieks uzdāvināja māsām 8 000 rubļu. Par 18 000 rubļu lielu ziedojumu diakoniju nama kuratorija nopirka zemes gabalu ar diakoniju namu, kurā bija iekārtota vācu slimnīca. Ar diakoniju nama vēlāk krātajiem līdzekļiem uz nopirkta zemes gabala uzcēla mītni māsām. Māsas akcentēja, ka diakoniju nama noteikumi vienmēr bijuši tādi, ka viss māsu un viņu slimnīcas pelnītais un ieņemtais paliek nama rīcībā, bet māsas par to saņem līdz mūža beigām pilnīgu apgādību. Vēlāk, nesaņemot pozitīvu atbildi, ar to pašu lūgumu diakoniju māsas griezās pie likvidācijas komisijas. Šo lūgumu kā nepamatotu komisija atstāja bez ievēribas.

Ar sabiedrisko lietu ministra 1940. g. 1. aprīļa atļauju 20. aprīlī likvidācijas komisija Marijas vācu diakoniju biedrībai piederošās akcijas un nekustamo īpašumu nodeva sabiedrības "Jaunā slimnīca" pārvaldīšanai un apsaimniekošanai. Akciju sabiedrība "Jaunā slimnīca" atbildēja par viņai nodoto likvidējamās biedrības īpašumu. Vācu slimnīcas galvenā ēka atradās Rīgā, Miera ielā 3/7. Savukārt vācu slimnīcas biedrība atradās Rīgā, Palasta ielā 3.

No Marijas vācu diakoniju biedrības piecas vācu tautības māsas izceļoja uz Vāciju, bet patversmē palika piecas latvietes: Minna Martinsone, Marija Glaube, Elizabete Čikste, Aleksandra Maulvurfa un Nanija Pētersone. Likvidācijas komisija turpināja apgādāt minētās diakones, uzliekot par pienākumu likvidējamās biedrības īpašuma lietotājiem nodrošināt viņas ar iekārtotu dzīvokli. Četras no minētām diakonēm saņēma pensiju, bet Nanija Pētersone (bija strādājusi par māsu diakoniju namā līdz 1920. g., sākot ar 1921. g. un līdz 1940. g. pildīja žēlsirdīgās māsas pienākumus dažādos ārstu kabinetos privātp praksē) pensiju tomēr nesaņēma. Likvidācijas komisija no likvidējamās biedrības līdzekļiem nolēma izmaksāt Nanijai Pētersonei pabalstu

trīsdesmit latu mēnesī, skaitot no 1940. g. 16. janvāra⁶⁶.

1940. g. 5. augustā Latvija tika iekļauta PSRS sastāvā⁶⁷. 1940. g. novembrī Padomju Savienības karaspēka pārstāvji neatļāva diakonēm turpmāk dzīvot viņu patversmē Miera ielā 49, jo šīs telpas Sarkanā armija izmantoja savām vajadzībām. Diakonēm nācās atstāt telpas līdz 1940. g. 18. novembrim. Māsu griezās pēc palīdzības likvidācijas komitejā.

Diakonēm nebija naudas, lai pārceļtos uz dzīvi citā vietā. Izskatot šo lūgumu, likvidācijas komiteja nolēma Minnai Martinsoni, Marijai Glaubei un Elizabetei Čikstei izdevumiem par mantu pārvešanu un pārceļšanos no Miera ielas 49 izmaksāt visām kopā simt latu. Vēlāk, 30. decembrī, diakonei Elizabetei Čikstei izmaksāja vienreizēju pabalstu uzturam divdesmit rubļu apmērā. Tomēr likvidācijas komitejai pietrūka naudas, lai uzturētu

APLIECĪBA

LATVIJAS SARKANĀ KRUSTA GALVENĀ VALDE, SASKAŅĀ AR SAVU 1933. G. 16. JANVĀRA LĒMUMU, APLIECINA, KA

Sociis Natalija

DZIMUSI 1905. g. 5. jūnijā, SEKMĪGI BEIGUSI L. S. KR. SLIMNĪCĀ, RĪGĀ, ŽĒLSIRDĪGO MĀSU SKOLAS PILNU KURSU AR VISIEM PRAKTISKIEM DARBIEM UN PĀRBAUDĪJUMIEM, PĒC L. S. KR. GALVENĀS VALDES APSTIPRINĀTĀS PROGRAMMAS UN, NOLIEKOT PIE KOMISIJAS ĢALA PĀRBAUDĪJUMUS, PIERĀDĪJUSI SEKOŠAS ZINĀŠANAS:

<ol style="list-style-type: none"> 1. ANATOMIJĀ UN FIZIOLOĢIJĀ <i>labi zina</i> 2. HIGIENĀ <i>labi zina</i> 3. VISPĀRĒJĀ PATOLOĢIJĀ UN BAKTERIOLOĢIJĀ <i>labi zina</i> 4. VISPĀRĒJĀ KIRURĢIJĀ UN PIRMIĀS PALĪDZĪBAS SNIEGŠANĀ <i>labi zina</i> 5. IEKŠKĪGĀS SLIMĪBĀS, FARMAKOLOĢIJĀ UN DIATĒTIKĀ <i>labi zina</i> 6. MĀCĪBĀ PAR GRŪTŅIECŪ, DZEMDĒTĀJU UN ZĪDAINU KOPŠANU UN VIŅU SLIMĪBĀM. SIEVIEŠU SLIMĪBĀS <i>labi zina</i> 7. BĒRNU UN LIPTĪGĀS SLIMĪBĀS <i>labi zina</i> 8. ĀDAS UN VENERISKĀS SLIMĪBĀS <i>labi zina</i> 9. ACU SLIMĪBĀS <i>labi zina</i> 10. KAKLA, DEĢUNA UN AUSU SLIMĪBĀS <i>labi zina</i> 11. NERVU SLIMĪBĀS UN PSIHĪATRIJĀ <i>labi zina</i> 12. VISPĀRĒJĀ UN SPECIĀLĀ SLIMO KOPŠANĀ, MĀSU ĒTIKĀ <i>labi zina</i> 	<ol style="list-style-type: none"> 13. FIZIKĀLĀ TERAPIJĀ UN MASĀŽĀ <i>labi zina</i> 14. DESMURĢUĀ <i>labi zina</i> 15. PREVENTĪVĀ MEDICĪNĀ <i>labi zina</i> 16. BĒRNU PSIHOLOĢIJĀ <i>lecijas notikušas</i> 17. RECEPTŪRĀ UN FARMAKOGNOZIJĀ <i>labi zina</i> 18. SOCIĀLĀ ADMINISTRĀCIJĀ un sociālā <i>labi zina</i> 19. PRAKTISKOS DARBOS LABORĀTORIJĀ <i>labi zina</i> 20. VISPĀRĒJĀ DIATĒTIKĀ <i>lecijas notikušas</i> 21. un praktiskos darbus noskaidrojis 22. 23. 24.
---	--

AR TO *Sociis Natalija* IEGUVUSI LATVIJAS SARKANĀ KRUSTA ŽĒLSIRDĪGĀS MĀSAS NOSAUKUMU AR VISĀM NOTEIKUMOS PAREDZĒTĀM TIESĪBĀM.
ŠĪ APLIECĪBA UZLĪEK ŽĒLSIRDĪGAI MĀSAI PAR PIENĀKUMU, SEKMĒT SARKANĀ KRUSTA MĒRĶUS UN PĒC LABĀKĀS APZIŅAS KĀLPOT SIRGSTOŠĀM CILVĒKĀM.

RĪGĀ, 16. janvārī 1933. g.

№ 165

LATVIJAS SARKANĀ KRUSTA PRIEKŠNIEKS <i>[Signature]</i> ŽĒLSIRDĪGO MĀSU SKOLAS DIREKTORS <i>[Signature]</i> L. S. K. ĢENERĀLSEKRĒTĀRS <i>[Signature]</i>	IZGLĪTĪBAS MINISTRIJAS PĀRSTĀVIS <i>[Signature]</i> VESELĪBAS DEPARTAMENTA PĀRSTĀVIS <i>[Signature]</i>
---	--

Žēlsirdīgo māsu skolas apliecība (LVVA, 4712. f., 1. apr., 1565. l., 18. lp.)

Derīga līdz 31. oktobrim 1940. g. *[Signature]*

Saskaņā ar Sark. Krusta žēlsirdīgo māsu reģistrēšanas noteikumiem, šī apliecība ik gadu jāatjauno oktobra mēnesī. Neatjaunošanās gadījumā žēls. māsu dzēš no reģistrēto žēls. māsu saraksta,

LATVIJAS SARKANAIS KRUSTS.

Žēlsirdīgās māsu REĢISTRĀCIJAS APLIECĪBA.

„21. oktobrī” 1932. g.

№ 303

Derīga līdz 31. oktobrim 1936. g. *[Signature]*

Derīga līdz 31. oktobrim 1937. g. *[Signature]*

Kolberts Marija
(uzvārds un vārds)

1892. g. 5. aprīlī *Pzolnuijās pag.*
(kad un kur dzimusi)

reģistrēta Latvijas Sarkanā Krustā kā žēlsirdīgā māsa. Reģ. № 303.

Derīga līdz „1. novembrim 1933. g.

L. S. Kr. Žēls. Māsu Pārvaldes priekšsēdētājs *[Signature]*

L. S. Kr. ģenerālsēkretārs *[Signature]*

Derīga līdz 31. oktobrim 1934. g. *[Signature]*

Derīga līdz 31. oktobrim 1935. g. *[Signature]*

Latvijas Sarkanā Krusta ģenerālsēkretārs: *[Signature]*

Derīga līdz 31. oktobrim 1938. g. *[Signature]*

Derīga līdz 31. oktobrim 1939. g. *[Signature]*

Žēlsirdīgās māsu reģistrācijas apliecība (LVA, 2176. f., 2-v. apr., 88.l., 1.lp.)

diakones, un šīs māsu pārvietoja uz Rīgas aizgādības pārvaldes patversmi, atstājot maksas kārtošanu par viņu uzturēšanu vēlākam laikam.

Marijas vācu diakoniju biedrības likvidācijas komiteja neatstāja bez atbildības arī citas diakones. Tā, 1940. g. 27. februārī likvidācijas komitejas sēde nolēma izmaksāt desmit latu mēnesī no likvidējamās biedrības līdzekļiem arī diakonei Emīlijai Lagzdīnai par vasarnīcas Mellužos, Kāpu ielā 65, uzraudzību un ielas sakopšanu, skaitot no 1939. g. 1. decembra. Tika pieņemts lēmums par naudas izmaksu arī diakonei Agnesei Kilpei 21,25 Ls apmērā, t. i., atlikušo daļu, ko viņai bija piešķīrusi biedru pilnsapulce iemaksu kārtošanai pensiju fondam.

1940. g. valstī likvidēja visas vācu slimnīcas, tika pārtraukta arī diakonijas māsu kustība Latvijā⁶⁸.

Secinājumi

Līdz ar Latvijas neatkarības proklamēšanu 1918. g., valstī tika nodibināta Latvijas Sarkanā Krusta organizācija. Pateicoties starptautiskai sadarbībai, kā arī Amerikas Sarkanā Krusta humānai palīdzībai, jau 1919. g. tika uzsākta higiēnas propaganda iedzīvotāju vidū, attīstījās preventīvā medicīna. No šī laika Latvijā notika reformas slimnieku aprūpē. Valstī atvērās vairākas medicīnas iestādes: slimnīcas, sanatorijas, ambulances, veselības kopšanas punkti. Radikālas pārmaiņas prasīja labi sagatavotu medicīnas personālu — māsas. Lai īstenotu izvirzītos mērķus tautas veselības saglabāšanā un uzlabotu veselības kopšanas darba kvalitāti, bija nepieciešama reorganizācija māsu praksē. Realizējot trīsgadīgo māsu sagatavošanas programmu, skolas absolventes ar savām spējām un zināšanām līdzinājās starptautiska līmeņa speciālistēm. Latvijas Sarkanā Krusta darba laikā žēlsirdīgām māsām bija plašs darba lauks tautas veselības kopšanā un sociālajā darbā. Strādājot skolās un veselības kopšanas punktos, māsām vajadzēja būt par pedagogēm un psi-

hologēm, plašākā sabiedrībā propagandējot individuālo un sabiedrisko higiēnu, jārisina sociāla rakstura jautājumi. Līdz ar darba lauka paplašināšanos, māsas kļuva par veselības kopējām, skolas māsām un vizītes māsām. Analizējot tautas veselības aizsardzību Latvijā neatkarības laikā, redzams mērķtiecīgs darbs iedzīvotāju veselības uzlabošanā. Šī darba veicinātājas daudzējādā ziņā bija žēlsirdīgās māsas.

Lai sekotu māsu darbībai un izglītībai, bija nepieciešama māsu reģistrācija. Līdz ar reģistrāciju paaugstinājās gan profesionālās, gan sociālās prasības. Reģistrācijas laikā māsām tika izvirzītas diezgan stingras prasības. Lai sniegtu savstarpēju palīdzību un celtu māsu profesionālo līmeni, radās māsu biedrības, pēc tam izveidojās pārvalde, kas risināja visdažādākos žēlsirdīgo māsu darba un sadzīves jautājumus.

Avoti un piezīmes

- ¹ LVVA, 4712.f., 1. apr., 1688. l., 228. lp.
- ² LVVA, 102.f., 1. apr., 117. l., 2. lp.
- ³ Puga A. *Eiropa: Latvijas un Krievijas 1920. gada miera līgums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010. 10. lpp.
- ⁴ LVVA, 102.f., 1. apr., 117. l., 3. lp.
- ⁵ Turpat, 116. l., 2. lp.
- ⁶ Šilde Ā. *Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos*. Apgāds Gauja, 1989. 28. lpp.
- ⁷ Jēkabsons Ē. *Amerikas Savienoto Valstu Sarkanā Krusta darbība Latvijā 1919.–1922. gadā*. Rīga: *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 2010. Nr. 74. Janv. 37. lpp.
- ⁸ Nagobads V., Viksna A. *Latvijas Sarkanais Krusts*. Rīga, 2003. 16.–17. lpp.
- ⁹ Jēkabsons Ē. *Amerikas Savienoto Valstu Sarkanā Krusta darbība Latvijā 1919.–1922. gadā*. 38. lpp.
- ¹⁰ LVVA, 102. f., 1. apr., 117. l., 3. lp.
- ¹¹ Turpat, 116. l., 5. lp.
- ¹² LVVA, 4712. f., 1. apr., 1688. lieta, 229., 300. lp.

- ¹³ P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs. 177. f., 50385. l., 22. lp.
- ¹⁴ LVVA, 4712. f., 1. apr., 19. l., 79. lp.
- ¹⁵ Turpat, 1565. l., 187. lp.
- ¹⁶ Turpat, 19. l., 79. lp.
- ¹⁷ Turpat, 1688. l., 230., 232. lp.
- ¹⁸ Turpat, 1565. l., 187. lp.
- ¹⁹ Turpat, 1688. l., 232. lp.
- ²⁰ LVA, 2176. f, 1-v. apr., 32. l, 31., 33. lp.
- ²¹ LVVA, 4712. f, 1. apr., 1262. l., 61., 57., 186., 56. lp.
- ²² Turpat, 1565. l, 186. lp.
- ²³ Turpat, 1262. l, 60., 64. lp.
- ²⁴ Turpat, 19. l., 16, 17. lp.
- ²⁵ LVVA, 4712. f, 3. apr., 88. l., 7. lp.
- ²⁶ LVVA, 4712. f, 1. apr., 19. l., 18., 20. lp.
- ²⁷ Turpat, 3. apr., 88. l, 7. lp.
- ²⁸ Turpat, 1. apr., 19. l., 126. lp.
- ²⁹ Turpat, 62. l., 56. lp.
- ³⁰ LVVA, 4712. f., 3. apr., 88. l., 22., 8. lp.
- ³¹ Turpat, 1. apr., 19. l., 27. lp.
- ³² Lapiņa L. Ģimenes gads. *Žēlsirdīgā Māsa*. 1994. 1: 24.
- ³³ LVVA, 4712. f, 3. apr., 2. l., 1. lp.
- ³⁴ Butulis I., Zunda A. *Latvijas vēsture*. Rīga: Jumava, 2010. 80. lpp.
- ³⁵ LVVA, 7092. f., 1. apr., 1. l., 76. lp.
- ³⁶ LVVA, 2677. f., 1. apr., 2. l., 27., 99. lp.
- ³⁷ Turpat, 1. l., 1. lp.
- ³⁸ Turpat, 3. l., 56. lp.
- ³⁹ Turpat, 2. l., 26., 35., 54., 31., 33. lp.
- ⁴⁰ Turpat, 3. l., 66. lp.
- ⁴¹ Turpat, 2. l., 28., 43., 87., 54., 47. lp.
- ⁴² Podsteženkaī Annai (Анна Подстеженка), 44 gadus vecai atraitnei ar diviem bērniem 16 un 10 gadu vecumā; Bogdānei Marijai (Богданъ Мария), 35 gadus vecai atraitnei ar 11gadīgo dēlu; Sčemelei Nadeždai (Щемель Надежда), 35 gadus vecai, precētai, dzīvojošai ar vīru, palikušu bez darba, un trim bērniem; Sjanitai Genavefai (Сянить Генавефа), 40 gadus vecai, neprecētai; Kļaviņai Marijai (Клявинъ Мария), 36 gadus vecai, neprecētai; Kaņai Nadeždai (Канъ Надежда), 43 gadus vecai, neprecētai; Štremai Alvīnai (Штремъ Альвина), 38 gadus vecai atraitnei ar bērniem 12 un 10 gadu vecumā; Protasovai Jevgēnijai (Протасова Евгения), 41 gadu vecai, ar 11gadīgu meitu.
- ⁴³ Turpat, 2. l., 88. lp.
- ⁴⁴ LVVA, 7092. f., 1. apr., 1. l., 73., 39., 54. lp.
- ⁴⁵ Turpat, 2. l., 9. lp.
- ⁴⁶ Turpat, 1. l., 71. lp., 54., 75. lp.
- ⁴⁷ Turpat, 2. l., 72., 54., 68. lp.
- ⁴⁸ LVVA, 2677. f., 1. apr., 3. l., 200. lp.
- ⁴⁹ Turpat, 1. l., 29. lp.
- ⁵⁰ Turpat, 3. l., 54. lp.
- ⁵¹ Turpat, 1. l., 31. lp.
- ⁵² Turpat, 3. l., 205. lp.
- ⁵³ LVVA, 7092. f., 1. apr., 1. l., 39. lp.
- ⁵⁴ Turpat, 2. l., 2. lp.
- ⁵⁵ Diakonija: Dvēseļu kopšanas sarunas. Fragmenti no Reinharda Turres grāmatas *Diakonija* un Hansa Kristofa Pīpera grāmatas *Dvēseļu kopšanas sarunai*. Sast. M. Zviedre. Latvijas ev. lut. Baznīcas Diakonijas centrs. 1998. 23. lpp.
- ⁵⁶ Wittram H. *Die Anfänge diakonischen Wirkens in Livland und Kurland im 19. Jahrhundert*. Leipzig, Die Anfänge der Diakonie im ostlichen Europa, Folge 5. Münster, 2002. 24. lp.
- ⁵⁷ LVVA, 2587. f., 1. apr., 5. l., 113. lp.
- ⁵⁸ Wittram H. *Die Anfänge diakonischen Wirkens in Livland und Kurland im 19. Jahrhundert*. Leipzig, 1905. 36. lpp.
- ⁵⁹ Vīksna A. Pelēkās un citas māsas. *Veselība*. 1988. 9: 37.
- ⁶⁰ LVVA, 2587. f., 1. apr., 2. l., 12. lp.
- ⁶¹ Turpat, 5. l., 113. lp.
- ⁶² Turpat, 13. l., 1., 2. lp.
- ⁶³ Turpat, 5. l., 2. lp.
- ⁶⁴ Turpat, 13. l., 87. lp.
- ⁶⁵ Šilde Ā. *Latvijas vēsture 1914–1940*. Rīga: Daugava, 1976. 679. lpp.
- ⁶⁶ LVVA, 2587. f., 1. apr., 13. l., 109, 11., 37., 22. lpp.
- ⁶⁷ Bleiere D. Latvijas PSR nomenklatūras veidošanās 1940.–1941. gadā. Okupācijas režīmi Baltijas valstīs 1940–1991:

Latvijas Vēsturnieku komisijas 2008. gada pētījumi un starptautiskās konferences materiāli, 2008. gada 30.–31. oktobris. *Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti*. 25.

sēj. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2009. 17. lpp.
⁶⁸ LVVA, 2587. f., 1. apr., 13. l., 19., 45., 87. lpp.

LATVIAN RED CROSS (1918–1940): REORGANISATION OF NURSE PROFESSION

Olga Odiņa
Inga Millere

Summary

Key words: *Latvian Red Cross, charity nurses, reorganisation*

Alongside the proclamation of the independence of Latvia in 1918, the Latvian Red Cross Organisation was founded in the country. Thanks to international cooperation as well as to humanitarian aid rendered by the American Red Cross, already in 1919, promulgation of hygiene issues was started among the population, and preventive medicine was developed. From that time, reforms were made in Latvia in the sphere of patient care. Several medical establishments were opened in the country: hospitals, sanatoriums, outpatient clinics and health care centres. The radical changes demanded well-prepared medical staff — nurses. In order to implement the set goals in national health maintenance, and to improve the quality of health care, reorganisation was needed in nurses' practice. Thanks to realisation of a three-year nurse training programme, the school graduates met the standards of the international level. During the functioning of the Latvian Red Cross, the charity nurses were active in the spheres of national health care and social work. Nurses worked in schools and health care centres, they had to be also educators and psychologists, and promulgate individual and public hygiene among society at large, handle problems of the social work. With the extension of their sphere of activity, nurses were called health carers, school nurses and visiting nurses. When analysing the national health organisation in Latvia during the period of independence, purposeful work can be highlighted in people's health improvement. In many ways charity nurses were promoters of this work.

In order to follow nurses' activity and education, nurses' registration was indispensable. Alongside the registration, the professional and social demands were raised. During the registration, rather strict requirements were brought forward to nurses. In order to render mutual aid and raise the level of nurses' work, nurse associations were created, and after that the Board was established that handled various issues of charity nurses' work and social life.